

УДК 2:322 (477)

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.60.12>

САКРАЛЬНИЙ ТУРИЗМ У СТРУКТУРІ РЕЛІГІЙНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ

Валентин Кошелевський

*Житомирський державний університет імені Івана Франка,
кафедра філософії та політології
вул. Велика Бердичівська, 40, 10008, м. Житомир, Україна*

Актуальність. У сучасному глобалізованому світі сакральний туризм набуває дедалі більшого значення як форма духовного досвіду, міжконфесійного діалогу та інструмент культурної дипломатії. В умовах зростаючого інтересу до нематеріальної культурної спадщини, дослідження релігійного простору та філософсько-релігійної сутності сакральних об'єктів є важливою складовою релігієзнавчого дискурсу. Особливої актуальності набуває вивчення релігійного простору в Україні, який зберіг значний потенціал для розвитку паломницького та релігійного туризму. **Метою** дослідження є аналіз функціонального, символічного та інфраструктурного вимірів сакральних об'єктів у релігійному просторі України. У роботі використано загальнонаукові **методи**, застосовано комплексний міждисциплінарний підхід, що включає порівняльно-релігієзнавчий аналіз, феноменологію сакрального, просторову герменевтику, релігійну географію та методи польової релігієзнавчої картографії. **Результати.** У дослідженні розглянуто понятійне поле сакрального в контексті філософії релігії, охарактеризовано основні типи сакральних символів. Висвітлено проблематику просторової представленості сакральних об'єктів в Україні, зокрема чисельні, структурні та регіональні особливості сакральної архітектури. Визначено основні чинники, які стримують розвиток сакрального туризму до яких відносяться інституційні, інфраструктурні, інформаційні, соціокультурні та історичні. Виявлено низку проблем, які обмежують трансформацію сакральної спадщини в ресурс релігійного туризму, зокрема секуляризованість частини об'єктів, відсутність цілісної політики державного менеджменту сакрального простору, дефіцит кваліфікованих кадрів і логістичних рішень. Обґрунтовано необхідність комплексної стратегії збереження, популяризації та інтеграції сакральної спадщини в національну культурну політику.

Ключові слова: релігійний простір, конфесійний простір, конфесійне буття, релігійна ідентичність, соціальна невизначеність, повсякденність, соціальні цінності, випробування людини, духовність.

Постановка проблеми. У сучасному глобалізованому та полірелігійному світі феномен сакрального туризму набуває особливого значення як специфічна форма релігійного досвіду, що реалізується в межах індустрії подорожей і глобального культурного обміну. Сакральний туризм варто розглядати не лише як функціональний різновид релігійного туризму, але й як антропологічно значимий процес взаємодії між паломником і сакральним простором, у межах якого реконструюється індивідуальна або колективна ідентичність, відбувається духовне оновлення та символічне входження у трансцендентну реальність.

Значимість сакрального туризму також пов'язана з міжкультурним діалогом, адже вивчення різноманітних сакральних традицій, реліквій, культових практик та архітектурних ансамблів інших релігій і етносів сприяє подоланню релігійної ксенофобії, формуванню толерантного релігійного мислення та гуманістичних цінностей. У сучасну добу, що позначена кризою ідентичностей, секуляризаційними викликами і деструкцією традиційних форм духовності, сакральний туризм постає також як форма ресакралізації свідомості, намагання знайти втрачені смисли через досвід приналежності до святості.

Отже, осмислення сакрального туризму потребує міждисциплінарного підходу, що поєднає релігієзнавчу, філософську, культурологічну та антропологічну площини. У межах цієї статті сакральний туризм буде проаналізований як феномен релігійного простору, який формує нові символічні картини світу та відкриває людині шлях до інтеграції з трансцендентною реальністю.

Виклад основного матеріалу. У релігієзнавстві сакральне трактується як уособлення іманентного досвіду божественного, що виходить за межі емпіричної дійсності. У філософському дискурсі сакральне осмислюється як феномен, що не зводиться до раціонального пізнання, а вкорінений у сфері ірраціонального, містичного, потойбічного, тобто такого, що не підлягає повній символічній об'єктивації, але натомість виражається через знаки, ритуали, культові дії, ікони, міфи, сакральні тексти й артефакти. Відповідно, сакральний туризм як практика взаємодії із сакральним простором і ритуальними речами набуває значення не лише індустріального чи культурного явища, а й, перш за все, філософсько-релігійно феномену з глибоким екзистенційним і духовним навантаженням.

У цьому контексті сакральний туризм не обмежується виключно паломницькою діяльністю чи відвідуванням релігійних святинь. Йдеться про структурування особливого типу духовної комунікації, де сакральний простір виступає медіатором між емпіричною тілесністю та трансцендентним буттям. Через перформативні дії (молитва, дотик, хода, спів, споглядання) турист виступає не як спостерігач, а як учасник ритуально значущої взаємодії з виявами божественної енергії. Таким чином, сакральний туризм може бути інтерпретований як форма феноменологічного включення у сакральний простір, як спосіб обрядового повернення до духовного центру.

Сакральний туризм репрезентує специфічну форму релігійно мотивованої мобільності та виступає складовим елементом глобальної туристичної індустрії постсекулярного суспільства. У межах цієї практики суб'єкт туризму (паломник або мандрівник) встановлює, актуалізує або ритуалізує екзистенційний зв'язок із трансцендентною реальністю, репрезентованою через символічно насичені простори, об'єкти й події [1, с. 32].

У філософсько-релігієзнавчому дискурсі поняття «сакральне» охоплює спектр уявлень, що виходять за межі емпірично фіксованої дійсності й апелюють до сфери трансцендентного, божественного, надчуттєвого та містичного. Сакральне це онтологічна категорія, яка визначає форму буття, що постає як абсолютно інша стосовно профанного (світського) буття [2]. Значимість сакрального туризму в контексті міжкультурного та міжрелігійного діалогу полягає у його здатності здійснювати комунікацію з релігійними традиціями та сакральними артефактами різних етноконфесійних систем. У постмодерному суспільстві, де спостерігається процес ресакралізації культурного простору, сакральний туризм постає не лише як форма духовного досвіду, але й як інструмент терапії та самотрансценденції індивіда.

У релігієзнавчій парадигмі сакральність є атрибутивною характеристикою предметів, дій і текстів, що зазнали процесу сакралізації, ритуального або символічного надання їм трансцендентного змісту [3, с. 516]. Зворотним процесом є десакралізація, що зумовлює позбавлення сакрального статусу, в той час як ресакралізація означає повторне відновлення сакрального значення.

Сакральний туризм, генетично пов'язаний із паломництвом, є одним із найдавніших типів сакральної мобільної практики. Його сучасна форма, особливо в західній культурній парадигмі, почала формуватися у 1980-х роках і включає як традиційні візити до святинь, так і відвідування топосів («місць сили»), насичених духовною енергією. Сакральне середовище формується через сукупність елементів таких як сакральна архітектура, релігійні

тексти, культові ритуали, іконотворчість, музика та просторово-часові структури, які здійснюють вплив на внутрішній світ людини [4, с. 523]. Через ці елементи здійснюється переживання досвіду присутності Абсолюту.

Сакральний простір є не лише фізичною локалізацією (храм, священна гора, джерело), а насамперед феноменологічною категорією, що репрезентує момент входження сакрального у профанне. Зокрема, об'єкти, які природа або людська культура наділили сакральною значущістю (кургани, печери, ріки, мегаліти), є фокусами ритуального життя та духовної енергії. Особливої уваги заслуговує сакральність води як універсального символу очищення, оновлення та переродження, що присутній у всіх основних релігійних традиціях. Зокрема, річка Йордан у християнстві є сакральним топосом завдяки хрещенню Ісуса, що надає їй статусу священного простору. Сучасні форми сакрального туризму охоплюють також неорелігійні практики, езотеричні пошуки, екологічно спрямовані духовні маршрути, що формують особливий антропологічний досвід зустрічі з Іншим, трансцендентним, що трансформує особистісну ідентичність і сприяє формуванню нової цілісності «Я» [5, с. 521].

Таким чином, сакральний туризм виступає інтегративною формою духовно-релігійного пошуку, що синтезує елементи ритуалу, пізнання, культурної спадщини та екзистенційного досвіду. Він стає не лише засобом вивчення сакральної топографії, а й шляхом до духовної трансформації, що має позитивний вплив на індивідуальну та колективну свідомість.

До артефактів, які мають сакральний статус у контексті релігійного простору, належать культові архітектурні споруди (храми, собори, мечеті, пагоди, синагоги), ікони, об'єкти матеріальної культури, пов'язані з життям святих або сакралізованими подіями, а також інституціоналізовані центри духовної практики (монастирі, релігійні музеї, духовні осередки). Особливої значущості набувають місця аскетичного подвигу, мучеництва чи поховань вищого духовенства, де зберігаються святі мощі, чудотворні ікони, реліквії [6, с. 96]. Ці місця набувають статусу паломницьких об'єктів, формуючи простір трансцендентного досвіду в рамках сакрального туризму.

Цінність таких об'єктів визначається не лише їх просторово-географічним розташуванням, але насамперед естетико-духовним змістом, втіленим у архітектурних, іконографічних і скульптурних формах, що репрезентують релігійний світогляд. Український культурно-релігійний простір насичений сакральними спорудами різних конфесій і стилістичних епох, які слугують свідченням тривалого синтезу етнічної, духовної та мистецької традиції. Зокрема, храм як осередок ритуально-культової діяльності репрезентує модель космологічного порядку, закріплену в тій чи іншій релігії. У християнстві – це церква або собор; у католицизмі – костел; в ісламі – мечеть; у юдаїзмі – синагога; в буддизмі – пагода або ступа. Таким чином, сакральна архітектура набуває функції символічної репрезентації сакруму в урбаністичному або природному ландшафті.

У сучасному релігієзнавстві та географії релігії зростає інтерес до вивчення сакралізованих ландшафтів, які поділяють на природні, антропогенні та поховальні (тафальні). Сакральний ландшафт це геосистема, яка виконує духовну функцію в культурно-історичному контексті, зберігаючи свій релігійно-світоглядний потенціал навіть за умов зміни етноконфесійної ситуації [7, с. 84]. Паломництво до таких місць здійснюється у стані сакрального сприйняття простору, що підсилює релігійно-екзистенційне переживання.

Окрему категорію становлять тафальні ландшафти – поховальні комплекси, які формувалися з архаїчних часів і мають виразну ритуально-сакральну функцію. До них належать кургани, дольмени, кам'яні могили, археологічні й мегалітичні об'єкти, що втілюють первинні форми сакралізації смерті та загробного буття. Дольмени, зокрема, роз-

глядаються як споруди, що втілюють елементи поховального культу, а в окремих дослідженнях як енергетичні місця сакрального простору, які слугують каналами зв'язку з трансцендентним виміром або навіть гіпотетичними позаземними цивілізаціями. Кам'яна могила є також унікальним релігійним артефакт, який одночасно функціонує як природний об'єкт і сакральне святилище. Вона трактується як один із найдавніших центрів духовної енергії, в якому зафіксовані елементи архаїчного релігійного символізму (петрогліфи, ритуальні сліди) [8, с. 525]. Такі об'єкти продовжують відігравати важливу роль у формуванні сакральної свідомості та слугують актуальними об'єктами сакрального туризму. Таким чином, рукотворні сакральні об'єкти це не лише архітектурні та художні шедеври, але й культурно-релігійні маркери, що акумулюють духовну пам'ять спільноти, слугують топосами ритуального діалогу з трансцендентним і формують інфраструктуру сучасного сакрального туризму.

Україна є багатою на пам'ятки сакральної архітектури, які відіграють важливу роль у розвитку релігійного та культурного туризму. Впродовж історії на території України сформувалась значна кількість релігійних споруд різних конфесій, історичних періодів та архітектурних стилів, що робить країну важливим туристичним напрямком для тих, хто цікавиться духовною спадщиною. На сьогодні в Україні нараховується 15,533 сакральних споруд, з яких 3,464 є пам'ятками архітектури. До цих споруд належать 172 монастирі, 7076 православних церков, 2671 українських греко-католицьких церков, 517 римо-католицьких церков, 1536 протестантських храмів, 47 релігійних громад юдейської конфесії, 40 мусульманських громад, 2 громади східних релігій та 8 окремих релігійних громад [9, с. 143].

Особливість сакральної архітектури в Україні полягає не лише в кількості споруд, а й у їх географічному розподілі. Середня щільність пам'яток сакральної архітектури в Україні становить 26 об'єктів на 1000 км². Найвищий ступінь сакральної насиченості демонструє Львівська область (2520 об'єктів). Її конфесійно-плюралістичний характер (українське православ'я, греко-католицизм, римо-католицизм, юдаїзм) сформував поліцентричну мережу сакральних осередків, що репрезентують архітектурні стилі від романського до модерну [10, с. 367–368]. Цей регіон є прикладом міжконфесійної симфонії, де сакральне виражено у багатоманітні форм і значень.

Вище середнього рівня забезпеченості сакральними спорудами мають Івано-Франківська та Тернопільські області. На їхніх територіях кількість сакральних об'єктів коливається від 900 до 1300 споруд. Середній рівень забезпеченості кількістю сакральних об'єктів (700–1300) мають Вінницька, Волинська, Закарпатська, Київська, Рівненська та Чернівецька області. Помірний рівень забезпеченості (85–700) релігійними спорудами представлений у межах Кримського півострова, Дніпропетровська, Донецької, Житомирської, Запорізької, Кропивницької, Луганської, Миколаївської, Одеської, Полтавської, Сумської, Харківської, Херсонської, Хмельницької, Черкаської та Чернігівської областей. Запорізька область репрезентує найнижчу щільність сакральних об'єктів лише 85 споруд, що відображає як демографічні, так і історико-культурні особливості регіону [9, с. 143]. Територія історичного козацтва, яка традиційно тяжіла до ідеалів православного аскетизму, але в умовах індустріалізації ХХ ст. зазнала процесів секуляризації. Рівень десакралізації простору тут значно вищий порівняно з іншими регіонами.

Щільність сакральних споруд є не лише статистичним показником, але й репрезентантом історичної пам'яті, носієм культурної трансценденції та просторової свідомості. Вона корелює із рівнем релігійної активності населення, глибиною сакральної традиції, ступенем збереження релігійної спадщини. Через релігієзнавчий аналіз релігійного про-

стору можна виявити глибинні цивілізаційні тенденції від сакралізації пейзажу до урбанізації релігії.

Житомирський регіон, розташований у межах історико-географічної Волині, посідає важливе місце у структурі сакрального простору України. Його сакральний ландшафт формується на перетині культурно-релігійних ареалів православ'я, греко-католицизму, римо-католицизму, протестантизму, юдаїзму та, в меншій мірі, ісламу [11]. В межах філософії релігії та просторової феноменології цей регіон можна осмислити як поліцентричне сакральне поле, у якому сакральне артикулюється через мережу об'єктів, що одночасно репрезентують онтологічну вертикаль (зв'язок з трансцендентним) і соціокультурну горизонталь (зв'язок з традицією, історією, пам'яттю).

Станом на початок ХХІ століття на території Житомирської області нараховується понад 500 сакральних споруд, з яких понад 130 мають статус пам'яток архітектури місцевого чи національного значення [12]. За середнім показником щільності сакральних об'єктів близько 22 об'єкти на 1000 км² регіон знаходиться у середньому діапазоні серед українських областей, що корелює з його демографічною вагою, релігійним плюралізмом та історико-культурною глибиною.

Сакральна географія Житомирщини відзначається конфесійною гетерогенністю, що є наслідком її пограничного становища між католицькою та православною традиціями, а також компактного проживання етнокультурних меншин (поляків, євреїв, чехів, німців). У регіоні функціонують об'єкти таких релігійних традицій. Домінуючою конфесією у регіоні є православ'я. Серед сакральних центрів особливу цінність становлять чоловічий монастир Святого Іоанна в Житомирі, Свято-Анастасіївський монастир у Хорошеві, численні сільські храми, де актуалізується традиційний культ православної святині як онтологічного пункту дотику до сакрального.

Чисельною релігійною громадою у регіоні представлений римо-католицизм, який зосереджений насамперед у містах з польською присутністю (Житомир, Бердичів, Коростень). Культова топографія включає костел св. Софії в Житомирі, один з найдавніших католицьких храмів Правобережжя, а також Санктуарій Матері Божої Бердичівської – важливий паломницький центр, що репрезентує концепт сакрального місця паломництва. Греко-католицизм менш чисельно представлений, але значущий для релігійної культури української громади. Юдаїзм історично розвинений у Бердичеві, що вважався «українським Єрусалимом». Синагоги, єврейські цвинтарі та місця паломництва (могили цадиків) становлять матеріальні залишки сакралізованої пам'яті єврейської громади. Протестантизм (баптизм, адвентизм, п'ятидесятництво) активний у північних районах області. Характерною особливістю протестантських громад є створення нематеріального сакрального простору, де значення набуває спільна молитва, проповідь, зібрання, а не сакральна архітектура як така.

Сакральні об'єкти Житомирщини існують як в урбаністичному, так і в аграрному ландшафті. В містах сакральність часто синтезована з естетикою монументальної архітектури, де храм виступає екзистенційним центром духовного життя громади. У селах церква часто розташовується на пагорбі або в центрі, втілюючи ідею культового центру в локальному масштабі. У філософському розумінні сакральна архітектура Житомирщини є інтенціональним простором, де втілюються смисли, що сягають трансцендентного. Тут формується антропокосмічна взаємодія коли людина входить у сакральний простір храму не як спостерігач, а як учасник містерії, долучаючись до колективного архетипу віри.

Туристичні фірми в Україні зосереджуються переважно на зовнішньому (виїзному) туризмі, орієнтуючись на добре відомі релігійні об'єкти, що становлять значну частину

культової спадщини. Так, найбільш популярними напрямками є такі пам'ятки, як Свято-Успенська Почаївська Лавра (Тернопільська область), Києво-Печерська Лавра в Києві та Святогірська Свято-Успенська Лавра в Донецькій області. Однак для розвитку внутрішнього сакрального туризму пропозиція залишає бажати кращого і сконцентрована на вже відомих центрах паломництва.

Важливим напрямком розвитку сакрального туризму в Україні має стати популяризація церковних пам'яток національних меншин, які є частиною архітектурної спадщини загальнонаціонального значення. Це сприятиме ознайомленню широких верств населення з маловідомими аспектами релігійної історії, а також розвитку міжконфесійних і міжнаціональних відносин, що важливо для соціальної інтеграції та культурного обміну. Цінність сакральних об'єктів визначається не лише їхнім географічним розташуванням, але й їх мистецьким рівнем. Це стосується як архітектурних форм, так і живопису та скульптури на біблійні сюжети, що виконані як відомими художниками, так і невідомими майстрами [13, с. 522]. Туристичну привабливість можуть також становити місця поховання високих ієрархів православної церкви, де зберігаються святині, такі як мощі святих, релігійні реліквії та чудотворні ікони.

Загалом, сакральна архітектура України є надзвичайно багатою і різноманітною, і її потенціал для розвитку туризму є величезним. Однак для повноцінного використання цього потенціалу необхідно більше уваги приділяти внутрішньому туризму та розвитку культурної спадщини, що має безпосередній вплив на міжконфесійне порозуміння та культурну ідентичність нації. Релігійний простір сакральних об'єктів в Україні є результатом багатовікових релігійно-культурних процесів, що зумовлювалися історичними трансформаціями, конфесійною диференціацією, етнокультурним складом населення та особливостями геополітичного положення держави. У межах релігієзнавчої парадигми сакральні об'єкти репрезентують матеріалізовані форми символічної реальності, в яких сакрум актуалізується у конкретному культурному й географічному контексті. Їх щільність та розміщення відображають інтенсивність трансцендентного осмислення простору в межах різних релігійних традицій.

Формально-географічний показник щільності сакральних споруд у регіоні є не лише кількісним маркером, а й індикатором ступеня сакралізації простору. Саме тут простір перетворюється на топос віри, де межі профанного і сакрального перетинаються через обряд, молитву, архітектуру, релігійну пам'ять [14, с. 521–522]. Рівномірність чи фрагментарність щільності сакральних об'єктів дає змогу оцінити ступінь духовної інтегрованості територіальної громади, а також виявити осередки інтенсивної релігійної активності, що можуть стати фокусом сакрального туризму чи паломництва.

Серед ключових деструктивних чинників, що суттєво гальмують сталий розвиток релігійного (зокрема сакрального) туризму в Україні, варто виділити комплекс системних проблем інституційного, інфраструктурного та культурно-релігійного характеру. По-перше, значна частина сакральної спадщини, зокрема культових споруд, перебуває в занедбаному стані через дефіцит цільового фінансування та відсутність цілісної програми консервації й реставрації об'єктів сакральної архітектури. По-друге, низький рівень транспортної доступності та слабо розвинена туристична інфраструктура (зокрема, готельна база, гастрономічний сервіс, логістика) унеможливають належне паломницьке обслуговування.

Інформаційна ізоляція, відсутність ефективного просування сакральних локацій у внутрішньому та міжнародному інформаційному просторі, а також недостатня кваліфікація персоналу, який здійснює супровід туристів, знижують якість релігійного досвіду.

Управління сакральними об'єктами часто є розпорошеним між різними конфесіями, релігійними громадами й органами державної влади, що створює конфлікт інтересів і ускладнює реалізацію спільних туристично-паломницьких проєктів.

Соціокультурна травма, спричинена десятиліттями офіційного атеїзму в радянський період, зумовила секуляризацію сакрального простору: храми втрачали культову функцію, трансформувалися у світські об'єкти (склади, музеї, клуби), що в подальшому ускладнило їх повернення до релігійного обігу. Станом на сьогодні спостерігається також відсутність централізованої державної політики підтримки та розвитку релігійного туризму, а також дефіцит приватних туристичних операторів, які б спеціалізувалися на організації релігійних турів, паломництв і духовних практик.

У поєднанні з недостатнім забезпеченням безпеки в місцях здійснення сакральних подорожей та зростанням рівня адміністративної бюрократії, яка ускладнює реалізацію релігійних ініціатив, ці фактори створюють комплексний бар'єр для трансформації сакрального туризму в дієвий механізм духовно-культурного відродження та міжконфесійного діалогу.

Висновки. Таким чином, у результаті аналізу можна стверджувати, що сакральні об'єкти на території України становлять не лише цінну культурну спадщину, а й специфічну форму матеріалізації трансцендентного в межах історико-релігійного простору. Їх географічна дислокація, типологічне різноманіття та функціональна навантаженість є свідченням тривалого процесу сакралізації простору, що репрезентує багатоконфесійну і багатокультурну ідентичність українського народу. Сакральні споруди (храми, монастирі, лаври, культові музеї, місця паломництва та поховання) виступають не лише місцями духовної сили, але й топосами, через які артикулюється взаємозв'язок між людиною і Абсолютом. Ці об'єкти є своєрідними онтологічними віхами у духовному ландшафті нації, що транслюють аксіологічні константи віри, святого, міфологічного і метафізичного. Вони водночас функціонують як інструменти релігійної комунікації, культурної ідентифікації та соціальної інтеграції.

Щільність сакральних об'єктів в Україні має неоднорідну картину, яка обумовлюється як історичними чинниками, так і сучасними демографічними, урбаністичними та конфесійними структурами. Території з високою щільністю сакральних споруд (зокрема Львівська, Тернопільська, Івано-Франківська області) виявляють стабільність сакрального ландшафту, який виконує не лише культову, а й туристично-освітню функцію. Водночас у деяких регіонах спостерігається редукція сакрального простору, що постає як прояв секуляризаційних тенденцій. Поняття сакрального як філософсько-релігійної категорії набуває у цьому контексті емпіричного виміру через матеріальні структури виявляється невидимий метафізичний порядок буття. Сакральні об'єкти є носіями символічного капіталу, вони акумулюють колективну пам'ять, релігійний досвід і духовну енергію, що визначає їх цінність не лише як об'єктів поклоніння, а і як феноменів культурно-історичної спадщини, що здатні формувати цивілізаційні і світоглядні орієнтири для майбутніх поколінь. Вивчення релігійного простору, функціонального навантаження і щільності сакральних об'єктів є важливим завданням не тільки для релігієзнавства, але й для філософії культури, соціології релігії, теології та туристичного краєзнавства, оскільки вони виступають просторово-онтологічними проявами метафізики віри у конкретних культурних і географічних контекстах.

Список використаної літератури

1. Гаврилюк Т. В. Сакральний простір і час як посередник природного та надприродного світів. Міфологічний простір і час у сучасній культурі. Матеріали міжнар. наук. конференції. К.: Новий Акрополь, 2003. С. 31–33.
2. Волошин Т. Поняття сакрального та профанного у релігієзнавчій перспективі. *Науковий блог. Національний університет «Острозька академія»*. URL: <https://naub.ua.edu.ua/ponyattya-sakralnoho-ta-profannoho-u-relihijeznachij-perspektyvi/>
3. Горкуша О. Сакралізація як процес. *Українська релігієзнавча енциклопедія*. За редакцією професора Анатолія Колодного. Том третій. Київ: Інтерсервіс, 2024. С. 516.
4. Павленко П. Сакральне як знакова система. *Українська релігієзнавча енциклопедія*. За редакцією професора Анатолія Колодного. Том третій. Київ: Інтерсервіс, 2024. С. 523.
5. Суярко В. Сакральне. *Українська релігієзнавча енциклопедія*. За редакцією професора Анатолія Колодного. Том третій. Київ: Інтерсервіс, 2024. С. 521.
6. Юрій М. Сакральне як феномен культури. *Релігія та соціум*. 2016. № 3–4. С. 93–100.
7. Міщенко О. В. Сакральний ландшафт: зміст та функції. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Географія*. 2018. Вип. 1. С. 83–88.
8. Остащук І. Сакральний символізм. *Українська релігієзнавча енциклопедія*. За редакцією професора Анатолія Колодного. Том третій. Київ: Інтерсервіс, 2024. С. 525–526.
9. Тертична Ю. В. Сакральна архітектура України як об'єкт туризму. *Географія та туризм*. 2011. Вип. 13. С. 139–145.
10. Косташук І. І. Формування релігійного простору та його вплив на суспільні процеси: дис. ... док. геогр. наук.: 11.00.02. Київ, 2019. 692 с.
11. Звіт про мережу релігійних організацій в Україні станом на 1 січня 2025 року. *Державна служба України з етнополітики та свободи совісті*. URL: <https://dess.gov.ua/religion/>
12. Об'єкти культурної спадщини м. Житомира, які занесені до Державного реєстру нерухомих пам'яток України за категорією національного значення. *Житомирська міська рада*. <https://zt-rada.gov.ua/?pages=17836>
13. Горбань Р. Сакральне мистецтво. *Українська релігієзнавча енциклопедія*. За редакцією професора Анатолія Колодного. Том третій. Київ: Інтерсервіс, 2024. С. 522.
14. Суярко В. Сакральне і профане. *Українська релігієзнавча енциклопедія*. За редакцією професора Анатолія Колодного. Том третій. Київ: Інтерсервіс, 2024. С. 521–522.

SACRED TOURISM IN THE STRUCTURE OF THE RELIGIOUS SPACE OF UKRAINE

Valentyn Koshelevskyy

Zhytomyr Ivan Franko State University,

Department of Philosophy and Political Science

Velyka Berdychivska str., 40, 10008, Zhytomyr, Ukraine

Relevance. In the context of a globalized world, sacred tourism is gaining increasing importance as a form of spiritual experience, interfaith dialogue, and a tool of cultural diplomacy. Amid growing interest in intangible cultural heritage, the study of religious space and the philosophical-religious essence of sacred objects constitutes a vital component of contemporary religious studies discourse. Particularly relevant is the exploration of religious space in Ukraine, which retains substantial potential for the development of pilgrimage and religious tourism. Purpose. The aim of this study is to analyze the functional, symbolic, and infrastructural dimensions of sacred objects within Ukraine's religious space. Methods. The study employs general scientific methods and a comprehensive interdisciplinary approach, including comparative

religious analysis, the phenomenology of the sacred, spatial hermeneutics, religious geography, and methods of field-based religious cartography. Results. The study conceptualizes the semantic field of the sacred within the philosophy of religion and characterizes the principal types of sacred symbols. It highlights the spatial representation of sacred objects in Ukraine, including quantitative, structural, and regional features of sacral architecture. The research identifies key limiting factors for the development of sacred tourism, which include institutional, infrastructural, informational, sociocultural, and historical constraints. A range of issues hindering the transformation of sacred heritage into a resource for religious tourism is outlined, including the secularization of certain objects, the absence of an integrated state policy for managing sacred space, and the shortage of qualified personnel and logistical solutions.

Key words: religious space, confessional space, confessional existence, religious identity, social uncertainty, everydayness, social values, human trial, spirituality.